

Tillbaka till högskolan

Högskolans roll för kompetensutveckling
och livslångt lärande

Tillbaka till högskolan

Högskolans roll för kompetensutveckling och livslångt lärande

© Saco 2019

Ana Andric och Håkan Regnér

ISBN: 978-91-88019-41-7

www.saco.se

Innehåll

Sammanfattning	2
Återgång till högskolan	4
Fler påbörjar en högskoleutbildning	5
Skillnader i examensfrekvens före och efter 1993 samt mellan kvinnor och män	5
Fyra av tio akademiker återgår till högskolan efter sin examen	6
Män återgår snabbt medan kvinnor återgår i flera perioder	7
Högst återgång inom vård och omsorg	9
Skillnader i förutsättningar att återgå till högskolan	11
Kompetenskrav kopplade till vidareutbildning och kompetensutveckling	11
Förutsättningar att bekosta livslångt lärande	11
Möjlighet att köpa uppdragsutbildning	13
Källor	14
Appendix 1. Data om återgången till högskolan	15
Population och urval	15
Hur räknas en återgång?	15
Uppgifter om ämnesindelning	15

Sammanfattning

Utbildningsnivån i samhället har trendmässigt ökat och 2019 har drygt 40 procent av befolkningen i åldrarna 25–64 en eftergymnasial utbildning. Den tekniska utvecklingen har förändrat arbetsmarknaden och framöver förväntas AI påverka arbetsuppgifterna inom många akademikeryrken. En del jobb kommer försvinna, men nya kommer till. För att utvecklas med jobben och komma vidare till andra jobb kan fler komma att behöva ytterligare utbildning. En redan högutbildad arbetskraft behöver utbildning på hög nivå. Därför har den eftergymnasiala utbildningen en viktig roll för arbetskraftens vidareutbildning genom hela yrkeslivet. Det gäller både högskolan och yrkeshögskolan.

Innan nya krav ställs på den eftergymnasiala utbildningen är det viktigt att kartlägga vilken roll den för närvarande spelar i det livslånga lärandet. I denna rapport undersöker vi högskolans roll för akademikers vidareutbildning. Det gör vi genom att analysera hur vanligt det är att högskoleutbildade återvänder till högskolan efter något år på arbetsmarknaden. Data har tagits fram av Statistiska centralbyrån (SCB) och omfattar alla nybörjare i högskolan från början av 1980-talet fram till 2008. Resultaten visar att var fjärde akademiker någon gång återgår till högskolan efter en period på arbetsmarknaden. Det är svårt att säga varför så stor andel återgår, men det visar tydligt att högskolan alltid varit en viktig del av akademikers vidareutbildning och livslånga lärande. Det är en viktig slutsats i rapporten.

Resultaten visar också att skillnaderna är stora mellan kvinnor och män samt mellan olika utbildningsområden. Skillnaderna beror delvis på olika karriär- och yrkesval. Det är vanligast att gå tillbaka till utbildning inom områdena vård och undervisning. En förklaring kan vara att arbetsgivare inom skola, vård och omsorg satsar mer på vidareutbildning än arbetsgivare inom andra branscher. En annan förklaring kan vara att det inom dessa områden ofta krävs specialist- eller påbyggnadsutbildning för anställningsbarhet och karriärutveckling.

Det är möjligt att parterna på arbetsmarknaden har varit framgångsrika i att utforma tjänster kombinerade med tydliga utbildningskrav, vilket har gjort det enkelt för högskolan att möta exakt de behoven. Detta kan vara något som även andra arbetsgivare och lärosäten kan dra lärdom av. Genom att arbetsgivare arbetar mer strategiskt med sin kompetensförsörjning (genom att kartlägga och kommunicera kompetenskrav) skulle fler kunna utforma kompetenshöjande utbildningar för sina medarbetare. Lärosäten skulle kunna bli mer lyhörda för deras behov genom att omsätta dessa i utbildning eller lärande. Det är en annan slutsats i rapporten.

Skillnaderna mellan utbildningsområden kan också bero på att förutsättningarna för arbetsgivare och arbetstagare att bekosta vidareutbildning skiljer sig åt. Offentlig statistik visar nämligen att det är få över 30 år som studerar med studielån. Dessutom gäller att ju mer lån en person har, desto ovanligare är det att ta nya lån. Ett bättre fungerande system för vidareutbildning genom hela yrkeslivet förutsätter därför att studiemedelssystemet även stödjer äldres livslånga lärande. Studiemedelssystemet kan anpassas på flera sätt, till exempel med höjda tilläggs lån och möjlighet att ta studielån högre upp i åldrarna än idag.

Rapporten visar också att staten står för mer än hälften av alla högskolans intäkter till uppdragsutbildningen. Kompetensförstärkningar i form av riktade statsbidrag har gjorts inom vård, skola och omsorg. Det kan delvis förklara varför återgången till området vård och omsorg är högre än inom andra områden i högskolan. Företagen står för en liten del av intäkterna. Den andelen kan öka om möjligheten att köpa uppdragsutbildning breddas till att även omfatta enskilda näringsidkare. Idag är det inte tillåtet för dessa att köpa uppdragsutbildningar. Därför ser Saco att det behöver göras en översyn av förordningen (2002:760) och tillämpningen av denna.

Sammanfattningsvis visar resultaten att högskolan inte behöver ett särskilt uppdrag för att arbeta mer aktivt med omställning. Det gör högskolan redan. Men för att ytterligare öka förutsättningarna till livslångt lärande i högskolan anser Saco att:

- arbetsgivare inom många yrkesområden behöver bli bättre på att identifiera sina kompetensbehov och kommunicera dessa till högskolan. Det kan de göra genom att arbeta mer systematiskt med sin kompetensförsörjning
- förutsättningarna för att finansiera det livslånga lärandet bör förbättras genom exempelvis mer generösa studielån för äldre som vill ställa om på arbetsmarknaden. Det kan också finnas anledning att ytterligare höja åldersgränsen för studielån.
- möjligheten att köpa uppdragsutbildningar bör breddas. En översyn av förordningen (2002:760) eller tillämpningen behöver göras utifrån detta syfte.
- högskolan ges mer stöd och resurser för arbetet med validering av reell kompetens

Återgång till högskolan

Detta avsnitt granskar hur vanligt det är för akademiker att vidareutbilda sig på högskolan efter något år på arbetsmarknaden. Det gör vi genom att kartlägga och analysera i vilken grad de återgår till högskolan för att studera under olika tidsperioder. Vi belyser också hur länge och hur ofta de återgår samt inom vilka ämnesområden och i vilken form. Data har tagits fram av Statistiska centralbyrån och omfattar alla högskolenyborjare perioden 1978–2008 som har tagit en examen och haft studieuppehåll i minst 1,5 år. Alla personer följs till 2018, vilket betyder att de äldsta nybörjarna har haft mer än 30 år på sig att återvända till högskolan¹. Vår studie bygger på en studie som genomfördes av Högskoleverket (2012). De granskar återgången till högskolan bland nybörjare 1978/79–1993/1998. Vi använder samma data, men följer även nybörjare under 2000-talet. Deras resultat visar att drygt 40 procent av nybörjarna återgick till högskolan efter något år på arbetsmarknaden. Vår studie visar att dessa resultat står sig, samt att mönstret ser likadant ut bland senare nybörjare:

- **Fyra av tio akademiker återgår till högskolan för minst en termins studier efter sin examen.** Bland dem som påbörjade en högskoleutbildning efter läsåren 1978–2008 och tog examen återgick drygt 40 procent till minst en termins studier.
- **Det är vanligast att läsa fristående kurser.** Både män och kvinnor registrerar sig i större utsträckning på kurser än på program.
- **Andelen som påbörjar en ny studieperiod är högre bland äldre än yngre kohorter.** Bland examinerade som var nybörjare läsåren 1978/79–1982/83 återgick nästan 60 procent till en ny studieperiod. Andelen var 24 procent bland yngre kohorter.
- **Kvinnor återgår till högskolan i högre utsträckning än män.** Bland kvinnor är det 45 procent som återgår till minst en ny studieperiod. Bland män är motsvarande andel 28 procent.
- **Majoriteten som återgår till högskolan gör det inom 10 år efter sin examen.** Män återgår i hög grad till nya studier inom 5 år. Bland kvinnor är det lika hög andel som återgår till en ny studieperiod inom 5 år som efter 5 år.
- **Merparten återgår till ett annat ämnesområde än deras examen.** Det gäller i huvudsak dem som har examen inom området medicin och odontologi, området humaniora och teologi, det konstnärliga området samt området naturvetenskap.
- **Flest återgår till ämnesområdena vård och omsorg, undervisning samt juridik och samhällsvetenskap.** Av dem som återgår är det 65 procent som registrerar sig på utbildningar inom dessa tre områden. Kvinnor återgår i högre utsträckning till studier inom vård och omsorg. Män går i högre grad till områdena teknik samt lant- och skogsbruk.
- **Examinerade inom vård och omsorg går i högst utsträckning tillbaka till samma ämnesområde.** Vård och omsorg är det ämnesområde där flest examinerade väljer att gå tillbaka till studier inom samma ämnesområde. Bland kvinnor som återgått till utbildningar inom vård och omsorg har 91 procent examen inom samma ämnesområde.

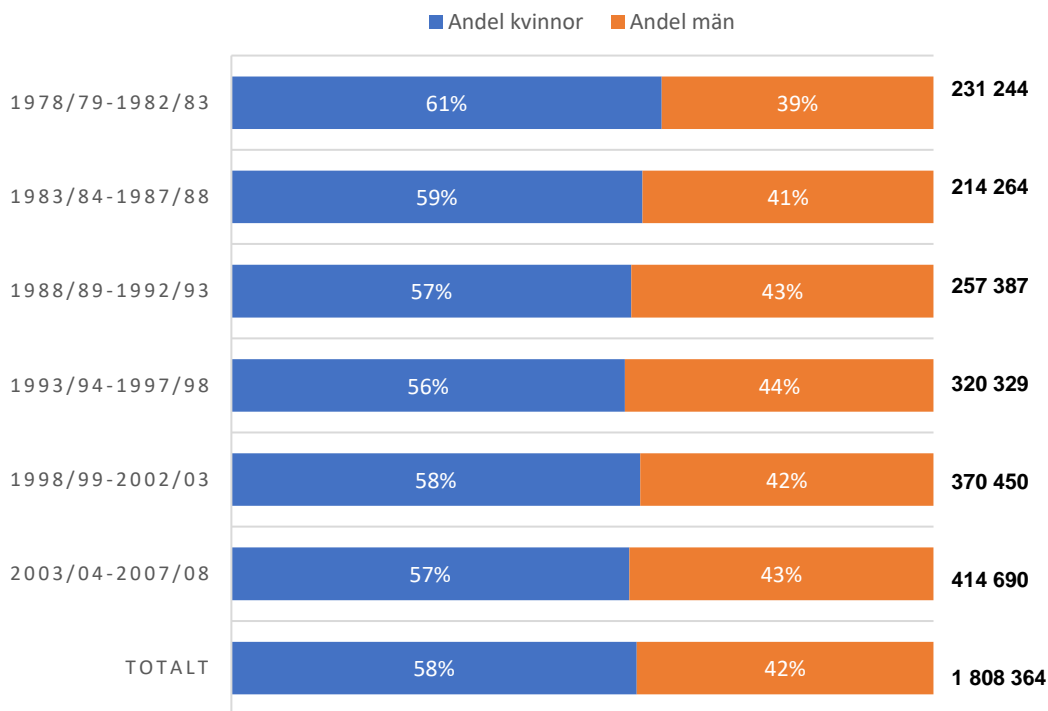
---

¹ Appendix 1 beskriver hur data har tagits fram.

Fler påbörjar en högskoleutbildning

Mellan åren 1978–2008 var det totalt 1 808 364 personer som påbörjade² en högskoleutbildning i Sverige (diagram 1). Antalet nybörjare fördubblades under den perioden. Det beror på att fler fick tillgång till högre utbildning med utbyggnaden av högskolan på 1990-talet.³ I diagram 1 redovisas antalet nybörjare per kohort fördelat över kvinnor och män. Kvinnor är i majoritet i högskolan, vilket de varit sedan slutet på 1970-talet.

Diagram 1. Antal och andel högskolenybörjare per kohort 1978–2007.

Under perioden 1978–2008 var det totalt 1 055 984 personer som tog examen. Det är 58 procent av samtliga som påbörjade en högskoleutbildning under den perioden. Det är deras återgång till nya högskolestudier som beskrivs i rapporten. Uppdelningen i olika kohorter gör att vi får en uppfattning om huruvida benägenheten att återgå till högskolestudier varierar mellan grupper och över tid.

Skillnader i examensfrekvens före och efter 1993 samt mellan kvinnor och män

Diagram 2 visar att examensfrekvenserna varierar mellan olika läsår, samt mellan kvinnor och män. Examensfrekvensen är högre för kvinnor än män. Den genomsnittliga examensfrekvensen för kvinnor är mer än 10 procentenheter högre än för män. Över tid har genomströmningen sjunkit för både kvinnor och män. Från 1978 till 2008 sjönk den genomsnittliga examensfrekvensen med 16 procentenheter. Minskningen sammanföll med avskaffandet av linjesystemet 1993. Linjesystemet ersattes med en examensordning med en examensbeskrivning för varje examen. Den gjorde det möjligt att sammanföra kurser till en examen men också att läsa dem fristående. Reformen öppnade upp för fler vägar att nå en examen men också för fler studenter att påbörja kurser utan att fullfölja

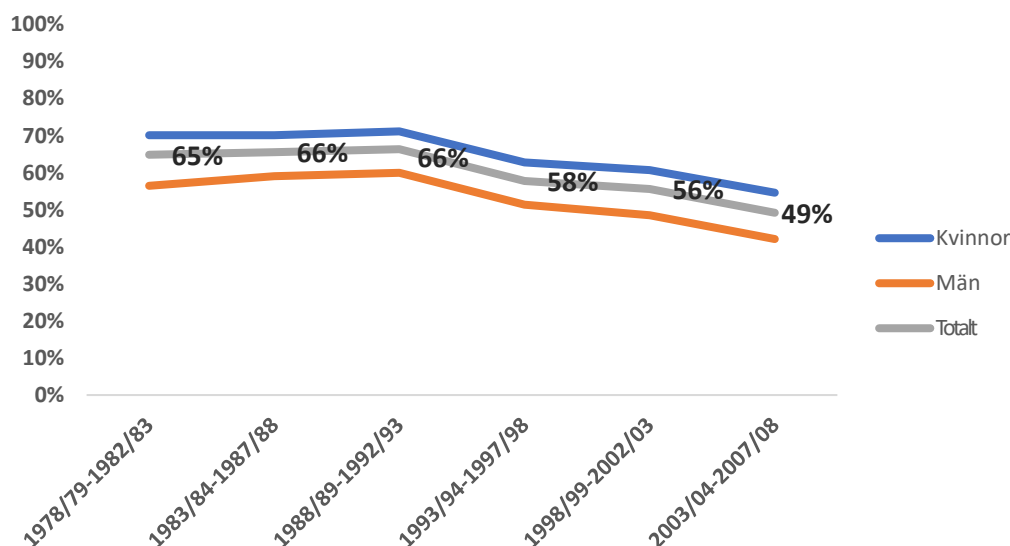
² Högskolenybörjare avser studenter som för första gången registrerats i högre utbildning. En person som återkommer till studier räknas inte som högskolenybörjare och en person som avbrutit studierna tidigt inkluderas inte heller.

³ Högskoleverket (2006:3) Högre utbildning och forskning 1945–2005. En översikt.

utbildningen, exempelvis för att fortbilda sig. Under linjesystemet kunde endast linjeprogrammen leda till examen. Det gick alltså att urskilja studenter som läste fristående kurser från dem som läste linjeprogram. Det kan förklara varför examensfrekvensen var högre under linjesystemet än efter reformen 1993 då även de som läser fristående kurser ingår i måttet.⁴

Men utvecklingen kan också bero på att studenter har blivit mindre benägna att fullfölja en utbildning med examen. Expansionen av högskolan har skapat en mer heterogen studentpopulation och en del har inte som mål att ta en examen eller har inte den drivkraft som krävs för att fullfölja studierna. Det kan också bero på att färre arbetsgivare efterfrågar examensbevis vid rekrytering (SOU 2015:70). En annan förklaring kan vara att färre begär ut sitt examensbevis trots att utbildningen är avslutad. Längden på utbildningarna har successivt ökat över tid, vilket också kan vara en tänkbar förklaring till att benägenheten att slutföra en utbildning har minskat. Det gäller i synnerhet om arbetsgivare inte efterfrågar de längre utbildningarna eller om den privatekonomiska avkastningen inte blir särskilt mycket högre. Längden på uppföljningstiden kan också vara en förklaring till den lägre genomströmningen för senare kohorter, eftersom de har följts kortare tid än äldre kohorter.

Diagram 2. Examensfrekvenser för kvinnor och män.

Fyra av tio akademiker återgår till högskolan efter sin examen

Av 1 055 984 examinerade har fyra av tio återgått till högskolan minst en studieperiod, vilket motsvarar drygt 400 000 personer (tabell 1). Högst är återgången bland examinerade som påbörjade studierna läsåren 1978/79–1982/83. Bland dessa har nästan hälften återgått. Återgången är lägst bland examinerade som påbörjade sina studier läsåren 2003/04–2007/08. Av dessa har en fjärdedel återgått, vilket kan bero på att de ännu inte är i behov av vidareutbildning. Men det är också möjligt att andelarna kommer vara lägre för de senare kohorterna för att antalet fristående kurser har minskat över tid, vilket betyder att färre kan återgå till studier.

⁴ Högskoleverket (2009:29) Mått för genomströmning i utbildning på grundnivå och avancerad nivå.

Tabell 1. Återgången till ny studieperiod bland examinerade efter läsåren 1978/79–2007/08.

Läsår	Examinerade	Antal examinerade som återgår	Andel examinerade som återgår
1978/79–1982/83	149 878	72 911	49 %
1983/84–1987/88	140 379	64 345	46 %
1988/89–1992/93	170 753	76 999	45 %
1993/94–1997/98	184 958	76 316	41 %
1998/99–2002/03	206 042	69 391	34 %
2003/04–2007/08	203 974	48 443	24 %
Totalt	1 055 984	408 405	39 %

Av tabell 2 framgår att det är stora skillnader mellan kvinnor och män i återgången till högskolan. Nästan hälften av alla kvinnor har återgått till högskolan minst en studieperiod. Motsvarande andel för män är 28 procent. Bland kvinnor som påbörjade sin utbildning läsåren 1978–1993 har mer än hälften återgått till högskolestudier. Bland männen är motsvarande andel 30 procent. Skillnaderna kan bero på olika utbildningsval som leder till yrken som också medför olika behov av ytterligare högskolestudier. Det kan också finnas skillnader mellan mans- och kvinnodominerade arbetsplatser som gör att kvinnor i större utsträckning ges kompetensutveckling inom högskolan medan män får specifikt utformad utbildning hos andra utbildningsanordnare. Skillnader i studieintresse är en annan tänkbar förklaring.

Tabell 2. Återgång till ny studieperiod bland examinerade efter läsåren 1978/79–2007/08.

Läsår	Kvinnor			Män		
	Examinerade ♀	Återgång ♀	%	Examinerade ♂	Återgång ♂	%
1978/79–1982/83	99 356	55 981	56 %	50 522	16 930	34 %
1983/84–1987/88	87 959	47 274	54 %	52 420	17 071	33 %
1988/89–1992/93	104 338	54 744	52 %	66 415	22 255	34 %
1993/94–1997/98	112 698	54 160	48 %	72 260	22 156	31 %
1998/99–2002/03	131 039	51 609	39 %	75 003	17 782	24 %
2003/04–2007/08	128 321	36 349	28 %	75 653	12 094	16 %
Totalt	663 711	300 117	45 %	392 273	108 288	28 %

De allra flesta som återgår till högskolan registrerar sig på fristående kurser. Det gäller för såväl kvinnor som män. Drygt hälften går tillbaka för att studera en termin. Var fjärde har bedrivit studier motsvarande två terminer. Några har studerat längre, men de utgör en liten grupp. Av dem som påbörjade sin utbildning 1978–1998 var det vanligast att studera på campus under sin återgångstermin. Det saknas dock data om detta för cirka 27 000 examinerade, vilket beror på att uppgifter om studier på campus eller distans endast fanns från HT 1986. Bland dem som påbörjade sin utbildning 1998–2008 var det lika många som bedrev studier på distans som på campus under sin återgångstermin.

Män återgår snabbt medan kvinnor återgår i flera perioder

Mer än hälften av alla som återgår till en ny studieperiod gör det inom 5 år (tabell 3). Nästan 80 procent har återgått inom 10 år. Det kan bero på att många återgår för att bygga på eller fördjupa sina studier på avancerad nivå. För vissa utbildningar inom hälso- och sjukvård krävs yrkeserfarenhet efter grundutbildning för att kunna antas till påbyggnadsutbildning, till exempel barnmorskeprogrammet eller utbildningen för ambulanssjuksköterskor. Men det kan också bero på att studieintresset fortfarande är högt några år efter studierna.

Var femte examinerad akademiker återgår till en ny studieperiod 15 år efter examen. Denna grupp kanske i större utsträckning återgår för att fortbilda sig inom befintligt yrke eller för att ställa om till

nytt yrke. Eftersom det har gått relativt lång tid kan de ha hamnat i ett läge då de anser att de behöver mer eller ny utbildning för att komma vidare. Bland kvinnor återgår 49 procent till en ny studieperiod inom 5 år. Andelen är högre bland män, 56 procent.

Tabell 3. Återgång till ny studieperiod bland examinerade efter läsåren 1978/79–2007/08.

Tid	Återgång	%	Kvinnor	%	Män	%
Inom 5 år	207 917	51 %	147 431	49 %	60 486	56 %
Inom 10 år	113 000	28 %	84 942	28 %	28 058	26 %
Inom 15 år	50 035	12 %	38 636	13 %	11 399	11 %
Inom 20 år	22 921	6 %	17 916	6 %	5 005	5 %
Inom 25 år	10 086	2 %	7 788	3 %	2 298	2 %
Inom 30 år	3 631	1 %	2 795	1 %	836	1 %
Inom 35 år	779	0 %	583	0 %	196	0 %
Inom 40 år	36	0 %	26	0 %	10	0 %
Totalt	408 405	100 %	300 117	100 %	108 288	100 %

I tabell 4 och 5 redovisas mäns och kvinnors återgång till nya studieperioder. Samtliga har återgått till minst en studieperiod, men kvinnor återgår till fler studieperioder än män. Cirka 40 procent av alla kvinnor som har återgått till studier har gjort det i två perioder. Bland kvinnor som påbörjade sina studier 1978/79–1982/83 har mer än hälften återgått till minst två studieperioder. Nästan var fjärde har återgått till minst tre nya studieperioder och en tiondel till fyra nya studieperioder. Några har återgått till fler än fem nya studieperioder, men de utgör en mycket liten grupp och redovisas därför inte här.

Tabell 4. Återgång till antal nya studieperioder bland kvinnor efter läsåren 1978/79–2007/08.

Läsår	Kvinnor	Period 1	Period 2	Period 3	Period 4	Period 5
1978/79–1982/83	55 981	100 %	52 %	24 %	10 %	4 %
1983/84–1987/88	47 274	100 %	49 %	22 %	8 %	2 %
1988/89–1992/93	54 744	100 %	46 %	18 %	5 %	1 %
1993/94–1997/98	54 160	100 %	38 %	11 %	2 %	0 %
1998/99–2002/03	51 609	100 %	29 %	5 %	1 %	0 %
2003/04–2007/08	36 349	100 %	17 %	1 %	0 %	0 %
Totalt	300 117	100 %	40 %	14 %	5 %	1 %

Män är mindre benägna att återgå till fler studieperioder (tabell 5). Endast 29 procent går två perioder, vilket kan jämföras med 40 procent bland kvinnor. Återgången är relativt jämnt fördelad mellan de tre första läsårsgrupperna. De lägre andelarna för senare kohorter kan därför bero på uppföljningsperioden, snarare än att efterfrågan har minskat. Å andra sidan har utbudet av fristående kurser minskat med 10 procentenheter över 10 läsår (UKÄ 2019). Det kan vara en förklaring till de lägre andelarna för senare kohorter.

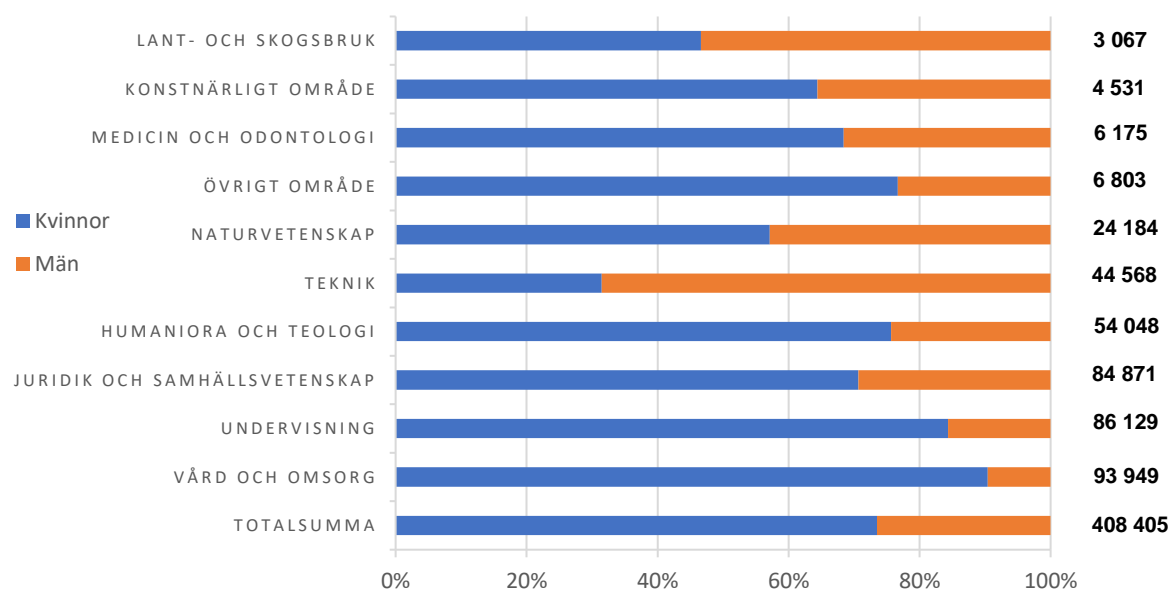
Tabell 5. Återgång till antal nya studieperioder bland män efter läsåren 1978/79–2007/08.

Läsår	Män	Period 1	Period 2	Period 3	Period 4	Period 5
1978/79–1982/83	16 930	100 %	37 %	14 %	5 %	2 %
1983/84–1987/88	17 071	100 %	35 %	13 %	4 %	1 %
1988/89–1992/93	22 255	100 %	34 %	11 %	3 %	1 %
1993/94–1997/98	22 156	100 %	29 %	8 %	1 %	0 %
1998/99–2002/03	17 782	100 %	21 %	3 %	0 %	0 %
2003/04–2007/08	12 094	100 %	12 %	1 %	0 %	0 %
Totalt	108 288	100 %	29 %	9 %	2 %	1 %

Högst återgång inom vård och omsorg

För att ta reda på om benägenheten att påbörja en ny studieperiod skiljer sig mellan olika utbildningar och yrken har vi granskat data uppdelat på ämnesområden (diagram 3) samt om de som återgår till en ny studieperiod återgår till ämnesområdet examen (diagram 4). Diagram 3 visar återgången fördelat på ämnesområde och kön för samma grupper som i tidigare avsnitt.

Diagram 3. Andel kvinnor och män som återgått till ny studieperiod efter ämnesområde.

Bland dem som återgår till högskolan för att studera gör flest det inom området vård och omsorg följt av områdena undervisning samt juridik och samhällsvetenskap. Av samtliga som återgår till högskolan bedriver 65 procent studier inom dessa tre områden.

Andelen som återgår för att studera inom området lant- och skogsbruk samt det konstnärliga området är låg. Endast en procent av alla som återgår påbörjar studier inom dessa områden. Inom området medicin och odontologi är det två procent. En förklaring till det är att specialisering inom området sker på arbetsplatsen snarare än på högskolan, exempelvis för läkare. En annan tänkbar förklaring är att arbetsgivare inom dessa branscher i större utsträckning erbjuder fortbildning på arbetsplatsen.

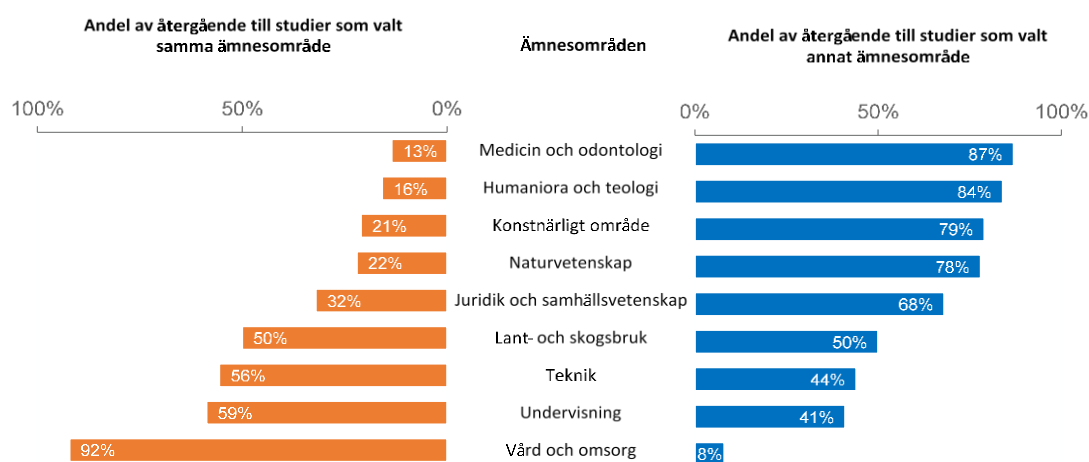
Det är i huvudsak kvinnor som återgår till högskolan för att studera inom vård och omsorg. Det är också en övervägande andel kvinnor som återgår för att studera inom områdena undervisning samt juridik och samhällsvetenskap. Det sistnämnda området är det enskilt största ämnesområdet i högskolan och står för 42 procent av den totala utbildningsvolym (UKÄ 2018). Därför borde det också vara stort bland dem som återgår till högskolan. Män går i högre grad till områdena teknik samt lant- och skogsbruk. Det är nästa lika många kvinnor som män som återgår för att studera inom det naturvetenskapliga området.

Akademiker som går tillbaka till högskolan för kompetensutveckling går troligen i större utsträckning tillbaka till samma ämnesområde som de tog sin examen inom. Diagram 4 visar andelen av de examinerade som återgår till samma ämnesområde och andelen som går tillbaka till ett annat ämnesområde. Bland dem som återgår är det 245 538 som studerar inom ett annat ämnesområde än sin examen, medan 155 737 personer studerar inom samma ämnesområde som sin examen. Det

saknas uppgifter om ämnesindelning för cirka 7 000 examinerade. Bortfallet är störst bland dem som påbörjade sina studier läsåren 2003/04–2007/08. Det beror delvis på att generella examina började klassificeras enligt svensk utbildningsnomenklatur (SUN) år 2007 och därför har en annan ämnesindelning.

För examinerade inom områdena medicin och odontologi, humaniora och teologi, naturvetenskap samt konstnärligt område byter de examinerade ämnesområde i högre grad än inom andra ämnesområden. Vård och omsorg är det ämnesområde där flest examinerade väljer att gå tillbaka till studier inom samma ämnesområde. Det kan bero på att personer går tillbaka för att specialisera sig samt att arbetsgivare inom detta område uppmuntrar till ytterligare studier i större utsträckning än arbetsgivare inom andra områden. Även inom undervisning, teknik samt lant- och skogsbruk är benägenhet hög att gå tillbaka till samma ämnesområde.

Diagram 4. Andel av de examinerade som återgår till studier inom samma ämne som sin examen eller ett annat ämne.

Bland dem som återgår till samma ämnesområde är det stora skillnader mellan kvinnor och män (tabell 6). Kvinnor återgår i högre utsträckning än män till samma ämnesområde som sin examen. Av 155 737 personer som påbörjade en ny studieperiod inom samma område som sin examen var 75 procent kvinnor och 25 procent män. Bland kvinnor är återgången störst inom vård och omsorg samt undervisning. Detta är områden som har varit i politiskt fokus lokalt och nationellt under lång tid och där det har arbetats fram olika typer av karriärvägar och specialiseringar, som till exempel lärarlyftet.

Inom humaniora och teologi samt juridik och samhällsvetenskap är det också en högre andel kvinnor än män som återgår till samma ämnesområde. Även inom små områden är andelen kvinnor högre än män, till exempel det konstnärliga området, medicin och odontologi samt humaniora och teologi. Det kan vara ett tecken på att kvinnor i högre utsträckning än män utbildar sig genom hela yrkeslivet. Det är endast inom lant- och skogsbruk samt teknik där en högre andel män än kvinnor återgår till samma ämnesområde som sin examen.

Tabell 6. Andel kvinnor och män som återgår till samma ämnesområde som sin examen.

Ämnesområde	Kvinnor	Män	Samtliga
Övrigt område	64 %	36 %	33
Lant- och skogsbruk	23 %	77 %	141
Konstnärligt område	60 %	40 %	1 578
Medicin och odontologi	64 %	36 %	2 668
Naturvetenskap	62 %	38 %	6 190
Humaniora och teologi	71 %	29 %	10 166
Undervisning	88 %	12 %	11 189
Teknik	24 %	76 %	14 002
Juridik och samhällsvetenskap	70 %	30 %	45 366
Vård och omsorg	91 %	9 %	64 404
Totalsumma	75 %	25 %	155 737

Uppgifter om den totala studietiden har vi endast för studenter som påbörjade sina studier efter 1993. Det beror på att högskolor började registrera uppgifter om avklarade poäng i Ladok först 1993/1994. Uppgifterna visar att dessa i genomsnitt registrerade sig på 327 högskolepoäng och i genomsnitt klarade av minst 276.

Män hade i genomsnitt fler avklarade högskolepoäng än kvinnor. Detta trots att det är fler kvinnor än män som återgått till högskolan. UKÄ (2012) rapporterar samma resultat och anger att män i högre grad än kvinnor väljer utbildningar som omfattar längre utbildningstider (fler poäng) och därför återgår i mindre utsträckning än kvinnor. En annan förklaring kanske är att kvinnor i större utsträckning återgår till högskolan för att fortbilda sig och att arbetsgivaren inte har kravet på att de behöver klara av utbildningen.

Skillnader i förutsättningar att återgå till högskolan

Uppgifterna i denna rapport visar att en stor andel högskoleutbildade återgår till högskolan efter en period på arbetsmarknaden. Det visar att högskolan redan fyller en viktig funktion för det livslånga lärandet. Men uppgifterna visar också att det finns stora skillnader mellan kvinnor och män samt mellan olika områden. Det finns troligen flera orsaker till dessa skillnader. Nedan anger vi några tänkbara skäl.

Kompetenskrav kopplade till vidareutbildning och kompetensutveckling

Ett skäl kan vara skillnader i mäns och kvinnors utbildnings- och karriärval. För flera yrken inom exempelvis vård och omsorg finns ofta tydliga krav på vidareutbildning kopplade till olika arbetsuppgifter och befattningar. Exempelvis krävs påbyggnadsutbildning på avancerad nivå för anställning som specialistsjuksköterska. Inom vissa yrken förekommer det också kompetenskrav i form av "kompetenstrappor" som beskriver en möjlig karriärutveckling. Det underlättar troligtvis för lärosäten att utveckla ett utbildningsutbud som svarar mot dessa behov. Samma krav på vidareutbildning kanske saknas inom andra yrken eller så sker vidareutbildningen på arbetsplatsen genom färdighetsträning eller personalutbildning.

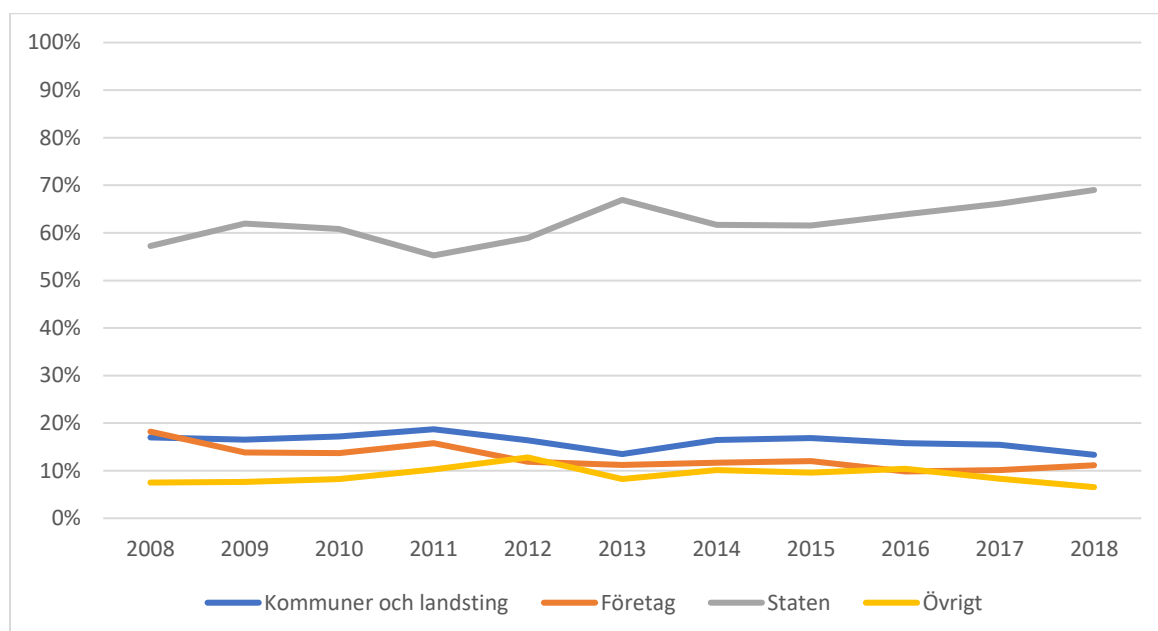
Förutsättningar att bekosta livslångt lärande

Förutsättningar mellan olika arbetsgivare och enskilda individer att bekosta vidareutbildning kan också förklara skillnaderna i återgång. Det är möjligt att vissa arbetsgivare uppmuntrar anställda att vidareutbilda sig genom att stå för en del av kostnaderna. En del arbetstagare kan också ha lyckats förhandla fram betald vidareutbildning som en del av sin karriärutveckling.

Statistik från CSN visar att merparten av dem som ansöker om studiemedel är 29 år eller yngre. De senaste 10 åren har de utgjort cirka 77 procent av alla som sökte studiemedel. Andelen i åldrarna 30–39 var 15 procent och andelen 40 år eller äldre var 8 procent (varav 1 procent var 50 år eller äldre). Det är således framförallt yngre personer som ansöker om studiemedel, vilket i sin tur indikerar att äldre går tillbaka till studier utan studiemedel. Det kan bero på att de läser kortare utbildningar och på kvällstid.

Det är i genomsnitt få individer som bedriver studier med studiemedel efter ett sammanhängande studieavbrott. Skillnaderna i återgång till högskolan mellan kvinnor och män samt olika områden kan också bero på att arbetsgivare har olika möjligheter att bekosta uppdragsutbildningar som de har möjlighet att köpa av ett lärosäte. Lärosätenas intäkter för uppdragsutbildning uppgick totalt till drygt 1,8 miljarder kronor under 2018.⁵ Staten stod för mer än hälften av den summan. Mellan 2008 och 2018 ökade lärosätenas intäkter till uppdragsutbildning med 50 procent, se diagram 5. Statens kostnader för uppdragsutbildningar fördubblades nästan under samma tidsperiod, från 673 472 miljoner kronor till 1 222 965 miljoner kronor.

Diagram 5. Intäkter av uppdragsutbildningar fördelat på finansörer, mnkr i fasta priser 2008–2018.

Det saknas samlad information om vilka uppdragsutbildningar som är statligt finansierade, men det är troligt att en del av dessa rör kompetenshöjande insatser för yrkesverksamma i offentligt finansierad verksamhet såsom vård, skola och omsorg. Två exempel är lärarlyftet och omvårdnadslyftet. Att staten står för en allt större del av lärosätenas intäkter för uppdragsutbildningarna kan också vara en förklaring till att motsvarande intäkter från kommuner och regioner har minskat. Det betyder i så fall att personalens fortbildning i större utsträckning finansierats genom riktade statsbidrag än av arbetsgivarna själva.

I kategorin "övrigt" ingår bland annat intäkter från uppdragsgivare såsom EU och organisationer utan vinstsyfte. Deras andel är låg i förhållande till intäkter från andra uppdragsgivare. Det kan bero på att intäkterna från dessa aktörer ges i form av tillfälliga eller tidsbegränsade satsningar på uppdragsutbildning. Företagens del av lärosätenas intäkter för uppdragsutbildning utgjorde

⁵ UKÄ (2018) Uppgifter från lärosätenas resultaträkning.

11 procent av de totala intäkterna 2018, vilket motsvarar 196 960 miljoner kronor. Mellan 2008 och 2018 minskade deras andel av de totala intäkterna med nästan 40 procent. Det kan bero på att företag använder andra utbildningsanordnare eller inte har resurser för att köpa uppdragsutbildningar i högskolan. Men det kan också bero på att det inte finns ett relevant utbildningsutbud i högskolan.

Möjlighet att köpa uppdragsutbildning

Enligt bestämmelser i 2§ i förordningen om uppdragsutbildning (2002:760) kan endast juridiska personer vara uppdragsgivare för uppdragsutbildning. Det innebär bland annat att företag som drivs av fysiska personer, så kallade enskilda näringsidkare, inte får köpa uppdragsutbildning.⁶ Det är inte klart varför möjligheterna skiljer sig åt mellan företagsformer. Det är möjligt att den enskilda företagsformen blir vanligare med de jobb som växer fram genom digitaliseringen. Möjligheterna att köpa vidareutbildning kan underlätta för dem att utvecklas med tekniken och bredda sin verksamhet. Även andra typer av enskilda företagare kan ha behov av kompetensutveckling och vidareutbildning. Det finns således flera skäl för att se över dessa regler.

---

⁶ Universitetskanslersämbetet (2014) Tillsynsbeslut 31-370-13.

Källor

Högskoleverket. (2006) Högre utbildning och forskning 1945–2005 – en översikt, 2006:3.
<https://www.uka.se/download/18.12f25798156a345894e28c0/1487841897908/0603R.pdf>

Högskoleverket. (2012) Studenternas studiemönster och totala studietider.
<https://www.uka.se/download/18.12f25798156a345894e2b8f/1487841901815/1202R-studenternas-studiemonster-totala-studietider.pdf>

SCB. (2019) Uppgifter om Universitets- och högskoleregistret – studenter och examinerade i högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå.
<https://www.scb.se/vara-tjanster/bestalla-mikrodata/vilka-mikrodata-finns/individregister/universitets--och-hogskoleregistret--studenter-och-examinerade-i-hogskoleutbildningpa-grundniva-och-avancerad-niva/>

SOU. (2015) Högre utbildning under tjugo år, 2015:70.

Universitetskanslersämbetet. (2014) Tillsynsbeslut 31-370-13 Anmälan mot Försvarshögskolan angående avgifter för seminarier med mera.
<https://www.uka.se/download/18.12f25798156a345894e4c23/1487841870112/tillsynsbeslut-2014-05-28-kurs-ugl-avgift-enskild-naringsidkare-forsvarshogskolan.pdf>

Universitetskanslersämbetet. (2016) Grundläggande begrepp vid redovisning av officiell statistik inom högskolesektorn.

Universitetskanslersämbetet. (2018) Universitet och högskolor, årsrapport 2018, 2018:5.

Universitetskanslersämbetet. (2018) Uppgifter från lärosätenas resultaträkning.
<https://www.uka.se/statistik--analys/statistikdatabas-hogskolan-i-siffror/ekonomi.html?indicator=resultatrakning>

Universitetskanslersämbetet. (2019) Information om statistiken.
<https://www.uka.se/statistik--analys/information-om-statistiken.html>

Universitetskanslersämbetet. (2019) Universitet och högskolor, årsrapport 2019, 2019:11.

Appendix 1. Data om återgången till högskolan

Data har tagits fram av SCB och baseras på universitets- och högskoleregistret.

Population och urval

Populationen omfattar alla högskolenybjörjare 1978–2008 som har avlagt examen och återgått till högskolan för att studera. Högskolenybjörjare är studenter som för första gången är registrerade på högskolan. Populationen är uppdelad på sex kohorter med vardera fem årskullar som följs över tid. Samtliga följs till och med 2018, vilket betyder att uppföljningstiden är som längst cirka 40 år och som kortast 15 år. Följande kohorter ingår i analyserna:

- 1978/79–1982/83
- 1983/84–1987/88
- 1988/89–1992/93
- 1993/94–1997/98
- 1998/99–2002/03
- 2003/04–2007/08

Hur räknas en återgång?

För att det ska räknas som en återgång till högskolan krävs det att personen

(A) har avlagt en examen

(B) har haft ett studieuppehåll om minst 3 sammanhängande terminer för att sedan återkomma med ny registrering på högskolan.

Bland dem som återgår har vissa tagit mer än en examen över tid och vissa återgår också till studier mer än en gång över tid. Denna rapport granskar återgång efter första examen. Men det finns även information om hur många gånger en student återgår till en ny studieperiod efter examen.

Uppgifter om ämnesindelning

Uppgifter om ämnesområde bygger på den struktur som UKÄ och SCB har fastställt för gruppering av utbildningar i områden.

Saco, Sveriges akademikers centralorganisation, är den samlande organisationen för Sveriges akademiker. Vi är en partipolitiskt obunden facklig centralorganisation. Sacos 22 självständiga förbund företräder yrkes- och examensgrupper från hela arbetsmarknaden, inklusive egenföretagare. Något som förenar våra medlemsförbund är akademisk utbildning, kunskap, kompetens och yrkesstolthet. Totalt är 700 000 akademiker medlemmar. Som företrädare för Sveriges akademiker är det självklart för Saco att ständigt påverka kunskapsnivån i Sverige. Utbildning och forskning som ger kunskap är en investering för såväl samhället som individen och är en av de viktigaste faktorerna för tillväxt och utveckling av ett samhälle.

